

nih občil, bi si morala prizadevati, da odpravi informacijski deficit na področju institucionaliziranih nosilcev informacije. In končno bi bilo treba razmišljati o tem, kako bi se — najbolje z izdajanjem dvojezičnega dnevnega tiska — oblikovala neke vrste protijavnost, ki bo odprtemu bralcu nudila vsaj možnost svobodnega izbora med informacijami.

Matjaž Kmecl

Delež Koroške v slovenski literaturi.

Predavanje je deloma objavljeno pod naslovom Koroški delež v slovenski literaturi v Koroškem koledarju 1977. Celovec 1977, str. 63—70.

RAZPRAVA O AKTUALNIH PROBLEMIH SLOVENSKEGA JEZIKA IN LITERATURE

(Vodi Mira Medved, PA Maribor)

Jože Lipnik

PA Maribor, Celje

V Celju smo naredili anketo o kulturi v naših šolah, in to v celjski regiji, kjer je vsega osem občin. Sodelovalo je 88 učiteljev iz 8 srednjih in 38 osnovnih šol. Gradivo ste včeraj dobili, vendar ne vsi, ker nam ga iz tehničnih razlogov ni uspelo razmnožiti v zadostni količini.

Anketo smo usmerili na štiri področja, in sicer na strokovno usposabljanje učiteljev slovenskega jezika v kadrovskih šolah, potem v organiziranem permanentnem izobraževanju, dalje na učni načrt in slavistovo ustvarjalnost, na odnos učiteljskih zborov do jezikovne kulture in na odnos slavistov do jezikovne kulture učiteljskih zborov ter na odnos učencev do lastnih izdelkov.

V zvezi s Toporišičevim Slovenskim knjižnim jezikom 1—4 smo vprašali, kje in kako so se s tem delom spoznali učitelji slovenskega jezika. Zvedeli smo, da je več kot polovica učiteljev končala študij na kadrovskih šolah po letu 1970, da pa jih je komaj ena četrtnina spoznala to delo na kadrovskih šolah, se pravi, da kadrovske šole ne upoštevajo dovolj obstoječega učnega načrta. Strokovno izpopolnjevanje učiteljev ne zadošča, ker je 71 % učiteljev odgovorilo, da niso zadovoljni s takšnim izpopolnjevanjem. Slavistično društvo je v zvezi s tem moralo ukreniti nekaj pomembnih stvari. Večina učiteljev predlaga, da bi imeli več seminarjev in v tem okviru več posvetovanj. Mnenja so, da bi bilo treba dovoliti tudi vsaj vsakih pet let temeljito izpopolnjevanje, ki nam ga zakoni in predpisi in deklaracije nudijo; pri tem izključujem tisto, kar delamo sami: vsakoletno strokovno zborovanje Slavističnega društva Slovenije, predavanja ipd.

Učitelji želijo največ zvedeti s področja metodike, jezikoslovja in s področja književnosti. S področja metodike več o obravnavi literarnih besedil različnih zvrsti in obsegov, o programiranju, o jezikovnem pouku nasploh, o bistvenem sporočanju in podobno. S področja jezikovnega pouka želijo več znanja novega pravopisa. V književnosti skoraj vse ankete govorijo o željah po več informacijah o sodobni književnosti. Kar zadeva okvirni učni načrt, je približno nekaj več kot polovica učiteljev mnenja, da učni načrti raznih šol spodbujajo učiteljevo ustvarjalnost, približno ena tretjina pa je mnenja, da učiteljevo ustvarjalnost ovira, in sicer v naslednjem: v preobsežnosti načrtov, v neujemanju načrtov z učbeniki, v presplošnosti načrtov in v nesistematičnosti.

V zvezi z jezikovno kulturo smo med drugim povprašali učitelje, kako so se spoznali in seznanili na kadrovskih šolah ali kje druge s praktičnim načelom o rabi slovenskega knjižnega jezika v šoli. Ob tem je treba poudariti, da je to načelo jasno izraženo v okvirnem učnem načrtu, da pa sicer v strokovnem tisku nasploh ni obdelano. V metodički izpred več kot dvajsetih let najdemo to načelo sicer jasno izraženo, vendar kot načelo slovenskega jezika, ne pa *knjižnega*. Na primer na Pedagoški akademiji v Mariboru imajo študentje predmetnega pouka v zvezi z jezikovno kulturo samo štiri ure v celotnem fondu učnih ur, to so študentje neslavisti. Slišali smo, da tudi na Pedagoški akademiji v Ljubljani ni nič bolje. Včeraj pa smo slišali, da tudi na drugih šolah, torej na Filozofski fakulteti za ostale predmete ni nič bolje in bo treba v zvezi s tem nekaj ukreniti. Tako ni nič čudnega, če recimo po mnenju slavistov v srednjih šolah noben učitelj neslavist ne popravlja redno pismenih izdelkov učencev — tudi v pravopisnem in slogovnem pogledu. Le pet anketiranih izmed 88 je mnenja, da neslavisti popravljajo izdelke redno tudi pravopisno in slogovno. K temu je treba dodati še dejstvo, da je 21 % anketirancev odgovorilo, da poznajo učitelji funkcijske vidike jezika v zadostni meri, da pa vsak drugi anketiranec meni, da ga ne upoštevaajo, nekaj pa jih celo trdi, da ga sploh ne poznajo. Na srednjih šolah pa tega vidika ne pozna kar vsaka druga zbornica.

Zanimivo je, kaj smo storili v zvezi z jezikovno kulturo zgolj slavisti — učitelji slovenskega jezika. Vsak drugi slavist pravi, da za dvig jezikovne kulture učiteljev svoje šole ni storil nič, ostala polovica pa je pomagala poklicnim tovarišem bodisi z organizirano obliko predavanj večinoma iz jezikoslovja, ali pa individualno, kadar so se pripravljali na strokovne izpite, čeprav vemo, da z jezikovno kulturo drugih učiteljev ni ravno vse prav. Podobno, kot se obnašajo učitelji, se obnašajo tudi učenci, kajti njihov odnos do pisnih izdelkov pri drugih predmetih je takšen, da sta le dva anketiranca mnenja, da učenci pri pisnih izdelkih pri drugih predmetih — mislim na raznovrstne naloge, kontrolne naloge, teste in podobno — skrbijo posebej tudi za jezikovno pravilnost, 63 % jih je mnenja, da skrbijo učenci predvsem za vsebinsko pravilnost, ena tretjina učiteljev pa meni, da ob vsebinski pravilnosti popolnoma zanemarijajo jezikovno pravilnost. To se ujema s podatki o tem, kako učitelji neslavisti popravljajo učencem pismene izdelke.

Še en zanimiv podatek iz neke druge ankete, ko je približno 200 učencev osmega razreda osnovne šole letos junija v neki anketi uporabilo besede — Slovenec, slovenski, Italijan, italijanski — je blizu 50 %, se pravi blizu 100 od 200 učencev uporabilo vsaj eno od teh besed nepravilno, glede na začetnico, kar pomeni, da učenci niso v jezikovni kulturi dovolj osveščeni.

Anketa je tako pokazala, da se učitelji slovenskega jezika na kadrovskih šolah premalo metodično usposabljaajo. Dalje, da strokovni tisk ne pokriva vseh področij, ki jih učitelji pričakujejo, mislim na jezikoslovje, metodiko in književnost. Dalje, permanentno izobraževanje učiteljev ne zadošča, vsaj tisto organizirano ne, ki nam bi ga morala dati družba. Učitelji neslavisti premalo skrbijo za jezikovno kulturo učencev. Kadrovske šole in strokovni tisk v nezadostni meri osveščajo učitelje o načelu rabe slovenskega knjižnega jezika, kljub temu, da govorimo, da je pouk celovit in v tej celovitosti ne smemo zanemariti jezikovne kulture. Učitelji slovenskega jezika naredimo premalo za dvig jezikovne kulture svojih tovarišev. Učenci niso dovolj osveščeni, kako je v jezikovni kulturi. Zato je potrebno preučiti program metodičnega usposabljanja učiteljev slovenskega jezika in programske koncepte našega strokovnega tiska, zahtevati od pristojnih več organiziranosti permanentnega izobraževanja za učitelje slovenskega jezika.

Fanči Moljk

Slavistično društvo Zasavje

Tudi mi imamo anketo, ki je bila zelo kratka in tudi manj temeljita, kot so jo imeli Celjani. Je pa zanimiva, ker smo jo naslovlili na ustanove in podjetja ter dostavili občinam Hrastnik, Trbovlje in Zagorje. Poslali smo 90 anket in dobili 24 odgovorov. V dopisu

smo jim sporočili, da se pripravlja posvetovanje, in, tudi kdo ga pripravlja, in prosili, naj ga dajo dvema članoma delovne organizacije, ki se največ ukvarjata s slovenščino v javnosti. Napisali smo tudi, da smo seznanili s to anketo občinsko konferenco Socijalistične zveze in tudi občinski sindikalni svet. Vseh vprašanj je šest. Odgovarjali so z da ali ne, nekaj pa tudi kratko opisno.

Prvo vprašanje: ali se s kom posvetujete o jezikovnih problemih? Dve tretjini sta odgovorili z da, ena tretjina z ne.

Drugič: ali si pri sestavljanju sporočil za javnost pomagata s slovenskim pravopisom? Da: 31 odgovorov, ne: 23.

Tretjič: kje se seznanjate z novostmi o naših rubrikah? Največ jih navaja tisk, jezikovne pogovore, pa tudi radio in televizijo, nekateri navajajo kolege, ki so bolj slavistično izobraženi, nekateri imajo slavistko za ženo, pa tudi pri otrocih se seznanjajo z novostmi. Ljubljanska banka ima redne tečaje in dobijo tam navodila, ne vem, kakšna sicer, ampak tako so odgovorili. Da se nikjer ne seznanjajo, je bilo pet odgovorov.

Na vprašanje, na katere jezikovne težave največkrat naletijo v ustanovi oziroma podjetju, odgovarjajo, da so to na prvem mestu tujke. Potem so pravopisne napake, in tudi navajajo konkretne besede, za katere ne vedo, ali je u ali je v. Zelo veliko je tudi težav s strokovnimi izrazi in z nerazumljivim, kompliciranim jezikom, ki ga uporabljajo v podjetju ali ustanovi.

Peto vprašanje: ali želite pomoč v tej zvezi? Tudi tu navajata dve tretjini pritrdilen odgovor in ena tretjina, da pomoči ne želijo.

Na vprašanje, kako si pomoč predstavljajo, jih veliko navaja željo po lektorju, strokovnjaku, ki bi jim bil pri roki, da bi se lahko pri njem pozanimali. Želijo si tudi seminarje ali občasne tečaje. Nekateri si želijo tudi več nasvetov po radiu. Navajajo tudi, da naj bi slavisti z njimi bolj kontaktirali, da bi jim kaj svetovali. Na primer predsednik nekega izvršnega odbora občinske skupščine pravi, da bi pregledali materiale za delegate. Radi bi imeli tudi male priročnike. Sodelovati bomo morali bolj tudi pri lokalnem radiu in časopisih.

Mira Medved

Dovolite, da na kratko povem tudi nekaj ugotovitev društva v Mariboru, ki bodo pokazale, da se vrtimo v začaranem krogu. Najprej ugotovitve z naših šol. Za pouk slovenskega jezika ugotavljamo, da ni zadostno časovno odmerjen. Učni program se ob krčitvi števila ur ni zmanjšal in tako gre marsikje zmanjšani fond zlasti v gimnazijah na rovaš pouka jezika. V srednjih strokovnih šolah, tehničnih, poklicnih in podobno je ob dveh tedenskih urah program pouka slovenskega jezika še bolj napet, v številčno močnih razredih pa je potrebno veliko časa posvetiti preverjanju znanja. Slavisti na našem območju pogrešajo strokovne aktivne, ki so nekoč bili zelo živi in pod okriljem Zavoda za šolstvo in v katerih bi bile povezane istovrstne šole. Želja je, da bi Zavod za šolstvo oživil delo strokovnih aktivov in prevzel organizacijo, medtem ko bi za vsebinsko strokovno stran poskrbelo naše društvo s strokovnjaki.

Učitelji slovenskega jezika pri pouku skrbijo za lep pravilni jezik in kakor ga v razredu uporabljajo, zahtevajo tako tudi od učencev. Večjo skrb za čistost in pravilnost izražanja pa bi od učiteljev slovenščine pričakovali v razgovoru s kolegi, s starši in v domačem okolju. V vzgojno-varstvenih zavodih se vzgojiteljice pri interpretaciji pesmi in pravljič dovolj potrudijo, malomarno in narečno pa je njihovo izražanje v sproščnem pogovoru z otroki pri igri in na sprehodih. Večina varuhinj v vrtcih in v domači oskrbi govori samo v narečju. Ustno in pismeno izražanje učiteljev drugih predmetov, kot je bilo že ugotovljeno, je pogosto pomanjkljivo, jezikovno in pravopisno nepravilno. Ne bom naštevala predmetov, kjer posvečajo jeziku najmanj skrbi. Tudi pri nas jezikovnih in pravopisnih napak v zvezkih in kontrolnih vajah večina učiteljev ne popravlja. Učitelje kateregakoli predmeta je potrebno ne samo strokovno pripraviti za

delo, ampak jih tudi jezikovno ozavestiti. Zato bi moral pouk slovenskega jezika najti svoje mesto tudi na višjih in visokih šolah.

Ugotovitve niso nove, ponavljajo jih iz zborovanja v zborovanje. Tudi za vzroke vemo. Učitelji v prvih štirih razredih osnovne šole in že tudi v vrtcu, kot smo videli, ne posvečajo dovolj pozornosti zborni obliki knjižnega jezika, preveč govorijo v svojem dialektu ali pokrajinskem pogovornem jeziku, ker se zaposlijo običajno v bližini svojega domačega kraja. Poleg tega jim tudi šolanje ni dalo dovolj, ker izhajajo iz enake osnovne šole, ker v srednji šoli ni dovolj ur za slovenski jezik in ker dveletna višja šola za razredne učitelje ne more nadomestiti vsega zamujenega. Tu smo v začaranem krogu.

Svetovalne službe skorajda ni. Redkim strokovnim svetovalcem tudi ni več omogočeno, vsaj na našem območju, da bi aktivni poskrbeli za povratne informacije, ki so bile vedno koristne in dobrodošle.

Glede slovenščine zunaj šole so ugotovitve nespodbudne. Pogledati bo treba na razne dopise, okrožnice, samoupravne akte in podobno. Slavisti strokovnih in tudi drugih šol v tako velikem središču, kot je Maribor, nimajo bistvenega vpliva na raven jezikovne kulture v strokovni praksi. Prav tako nimajo vpliva na jezik delegatskega gradiva. Glasila podjetij urejujejo uredniki najrazličnejših strok in izobrazbe. Lektorirajo jih, kot smo nedavno ugotovili, nihče. Zato so v poslovnem jeziku velike pomanjkljivosti. In vzroki? Povojna prizadevanja za gospodarsko rast, zanemarjanje slovenskega knjižnega jezika in drugih vrst slovenskega jezika, napačno pojmovanje internacionalnosti, varčevanje denarja in časa, krčenje števila ur slovenskega jezika na vseh stopnjah šolanja, površno šolanje, številni kratki tečajji, kar ima za posledico, da ljudje ne obvladajo knjižnega jezika, pa čeprav imajo visoko izobrazbo. Nobena rešitev ni, če rešujejo slovenski jezik slavisti-lektorji, kolikor jim je to sploh omogočeno. Saj prevladuje mnenje, da delavec, zlasti z visoko izobrazbo, ne potrebuje nobene jezikovne korekture. Dano pa jim je bilo premalo možnosti, da bi se naučili brezhibnega knjižnega jezika, niti ni v njih zavesti, da bi se ga bilo treba naučiti, pa tudi zahteve ne, da bi ga morali govoriti pred množičnimi zbori poslušalcev. To so stare ugotovitve, ki smo jih že nešteto krat načeli. V mislih imam najprej pred desetimi leti pismo Socialistične zveze in z njim tesno povezano posvetovanje slavistov v Mariboru 1965. V zvezi s tem našim posvetovanjem je izdelala posebna komisija pri Centralnem komiteju ZKS marca 1967. leta anketo z zelo dobro zastavljenimi vprašanji v zvezi s slovenščino v šolah, v javnosti, na radiu, v metodični strokovni pripravi itd. Kje in zakaj je zamrla obdelava te ankete, ne vem.

Dalje imam v mislih še neko posvetovanje oziroma pogovor, ki smo ga imeli delegati Slavističnega društva leta 1968 na takratnem sekretariatu za šolstvo, ko je bil sekretar Boris Lipužič. Na tem posvetu smo razgnili vse probleme, ki jih ponovno ponavljamo, in dobili takrat takšna zagotovila: k obveznim seminarjem za vse stroke, gre torej za permanentno strokovno izpopolnjevanje, bodo dodana še predavanja iz učnega, to se pravi slovenskega jezika. Ta bodo vključena v program strokovnega izobraževanja. V pravilnik o učbenikih bo vnesena določba, da morajo biti vsi priročniki, vsa skripta jezikovno pregledana. Za študente drugih strok na višjih in visokih šolah pa bo obvezen izpit iz slovenskega jezika, kar naj bo povezano z izpitom iz metodike oziroma iz specialne metodike. Mentorstvo mladim učiteljem je predpisano v pravilniku. Mentorji naj bi bili tudi svetovalci Zavoda za šolstvo; in koliko se izvaja, koliko je bilo danes tega, kar sem omenila, storjenega?

Breda Pogorelec

Delati bomo morali bolj načrtno, bolj povezano, bolj demokratično, oprti na lastno pobudo in lastne moči.